

Matias Keskisen kuviteltu elämä

Dokumenttielokuva 66min (58 min TV-versio) 1991

Ohjaus, kuvaus ja käsikirjoitus: Veli Granö yhdessä Matias Keskisen kanssa

Leikkaus: Veli Granö

8mm-kuvaus: Matias Keskinen, Veli Granö, Aarne Määttä

Vedenalaiskuvaus: Tuovi Hippeläinen

Ääni: Veli Granö

Miksaus ja äänityön viimeistely: Martti Turunen

Lauseet: Marja-Kaarina Mykkänen

Lukija: Ragni Grönblom

Musiikki: Jean Sibelius, Alfred Schnittke, Karlheinz Stockhausen

Tekstitys: Milla Moilanen

Tuotanto: Kimmo Koskela Ky & Veli Granö

Kiinnostavinta suomalaista 90-luvun dokumenttielokuvaa leimaa sirpaleinen ja assosiaatioihin luottava visuaalisuus. Dokumentaarisen ilmaisun kriisi näkyy näissä elokuvissa vapautuneena elämyksellisyytenä ja fiktiivisen sekä dokumentaarisen materiaalin vapautuneena yhteiskäyttönä. Perinteinen, elokuvan dokumentaarista todistusvoimasta huolestunut elokuvakieli sai tilalleen tekijän persoonallisen ja henkilökohtaisen dialogin. Sitoutuminen kuvattuun todellisuuteen välittyikin näissä teoksissa tekijän sitoutuneena läsnäolona. Veli Granön elokuva Matias Keskisen kuviteltu elämä on eräs tämän tyylin lajin dokumenttielokuvan varhaisista suomalaisista edustajista.

Matias Keskinen tuli suuren yleisön tutuksi, kun hänen tonnin painoinen UKK-monumenttinsa tuhoutui 1989 Oulussa. Taiteilijana Keskinen oli kuitenkin moni-ilmeinen eikä betoninen jättiläinen ollut hänelle kuin erään taiteellisen kehitysvaiheen kulminaatiopiste.

Keskinen kiinnostui taiteilijaelämästä jo varhain lapsuudessaan, asuihan hän Tuusulan vuosinaan lähellä Halosenniemen taiteilijakotia ja Sibeliuksen Ainolaa. Keskinen kertoi jo lapsuudessaan hakeutuneensa suurmiesten vaikutuspiiriin. Säveltäjämestarille, tämän pihapolulle leikkimään mennyt, kuusivuotias Keskinen vakuutti ryhtyvänsä taiteilijaksi. Tämän lupauksen lunastamiseen tai taiteilijan statuksen omaksumiseen Keskiseltä kului kuitenkin vuosikymmeniä.

Keskinen taisteli Suomen ja Neuvostoliiton väliset kaksi sotaa etulinjassa ja haavoittui useampaan otteeseen. Sodan järkyttävät tapahtumat eivät voineet olla vaikuttamatta häneen. Keskisen taiteilijuus kehittyikin maailmaan

sopeutumattomuuden kautta, hän ei hyväksynyt yleisiä totuuksia ihmisyydestä, vaan halusi löytää paremman, korkeamman tavan olla ihminen.

Äärimmäinen positiivisuus, pyyteetön avuliaisuus ja väsymätön halu ilahduttaa kanssaihmiä, niin laulun, tanssin kuin jutustelunkin avulla loi Keskinen erilaisuuden auraa. Se ei kuitenkaan aina tuottanut helpotusta ihmissuhteisiin. Erilaisuudesta johtunut ympäristön vihamielisyys ja hyväksikäytetyksi joutumisen vaara johti Keskinen harjoittelemaan fyysistä itsepuolustusta. Nyrkkeilyharrastus tuotti jo rintamalla komppanianmestaruuksia. 50-luvun alussa hän saavutti suomenmestaruuskisoissa useampaan kertaan hopeaa. Kilpailutoimintaa seurattessaan Keskinen oivalsi taiteilijakykyjensä käyttökelpoisuuden palkintopatsaiden valmistamisessa. Erilaisten miniatyyristen urheilijahahmojen ja palkintojen valmistaminen opetti Keskinen veistämisen teknistä perustaa. Taitojaan kartuttaakseen hän hakeutui valimo-oppiin ja opiskeli satunnaisesti Helsingissä Vapaassa taidekoulussa.

Köyhät keisarit - valokuvasarja

Elantonsa riippumattomuudestaan tarkka taiteilija hankki toimimalla Helsingin yömajojen kiertävänä parturina. Keskinen paitsi huolehti yömajan asukkaiden siisteydestä, myös sisällytti käynteihinsä soittoa ja laulua. Yömajojen asukkaat kunnioittivat Keskinen erityisesti ilon ja toivon tuojana. Taiteilijan halu pelastaa kurjuuteen ajautuneita lähimmäisiä Keskinen ”iloisempaan valtakuntaan” alkoi yömajoissa: Keskinen puki yömajojen asukkaat parturoinnin jälkeen keisarin vaatteisiin ja valokuvasi heidät. Näiden Köyhiksi keisareiksi nimettyjen kuvien avulla Keskinen uskoi antavansa yömajojen miehille mahdollisuuden kuvitella ja kokeilla parempia minuuksia. Ihmisen elämän rajattomien mahdollisuuksien idea tiivistyi Keskinen erääseen keisarikuvaan kirjoittamassa lauseessa: ”Jokaisen ihmisen repussa on marsalkan sauva”.

Kuvitellut elokuvastillit

Myöhemmin Keskinen laajensi valokuvaharrastustaan perustamalla kuvitellun elokuvayhtiön ”Ajan Filmin”. Yhtiön toimitilat Helsinginkadulla toimivat lähinnä kodittomien asuntona ja kuviteltujen elokuvien mainoskuvien tuotantostudiona.

Hän myös vuokrasi elokuvateatterin mainoskaapin käyttöönsä esitelläkseen siinä mainoskuvia kuvitelluista elokuvistaan. 60-luvun alun helsinkiläisiä kummastuttaneet Ajan Filmin mainoskuvat esittivät poikkeuksetta itseään taiteilija Keskistä erilaisiin elokuvarooleihin sonnustaneena. Keskisen jo 40-luvun lopulta alkanut omakuvatuotanto muodostaa tärkeän ja ehkä kaikkein kestävimmän osan taiteilijan tuotantoa.

Keskisen valokuvatuotanto, kuin hänen muukin taiteellinen toimintansa hakee vertailukohtia vasta 1980-luvun taiteesta. Kuvitelluilla elokuvamainoskuvillaan maailmanmaineeseen noussut Cindy Sherman valmisti kuuluisat kuvansa vasta 80-luvulla. Keskisen elokuvayhdistyksessään suorittamat tutkimukset ihmisen minuuden muodostumisesta valmiista roolimalleista olivat nekin aikaansa edellä. Myöhempi tutkimus on päätyntä ihmiskuvassaan samanlaisiin tuloksiin kuin Keskinen taiteessaan.

Keskisen Helsingin vuodet päättyivät ristiriitaisissa tunnelmissa 1970. Muutto oli miltei pakoretki. Naurava parturi ajautui erakoksi Keski-Suomeen, Pielaveden syrjäkulmille ja aloitti suuresta puutteesta ja köyhyydestä voimaa ammentaen massiivisen UKK-monumentin valmistelut. Monumentti syntyi hitaasti, lähes kymmenen vuoden uurastuksen tuloksena Teoksen vaatiman 20 tonnia betonia taiteilija kuljetti tiettömän ja sähköttömän pirtin pihamaalle polkupyörän tavaratelineellä. Kekkonen teoksen aiheena oli luonnollinen, olihan Keskinen kiinnostunut omaa tietään raivaavista, itsenäisistä ihmisistä.

Jättiläispatsas saavutti valmistuttuaan valtakunnallista huomiota. Keskisen pettymykseksi Kekkonen synnyinkunta, Pielavesi ei monumentista kuitenkaan välittänyt. Teoksesta innostuneet kunnanjohtaja ja huoltamoyrittäjä kutsuivat teoksen ja taiteilijan reilun sadan kilometrin päähän Vuolijoelle 1982. Teos päättyi kunnan ja TB-huoltamon matkailuveltonaulaksi. Taiteilijalle järjestettiin erakkoasunto syrjäiselle Saaresmäen kansakoululle. Teos ja taiteilija olivat lähes unohtuneet, kun vasta edesmenneen presidentti Kekkonen henkisen perinnön uudelleen arviointi käänsi huomion ”kekkoستاiteilijaan”. Teos päätettiin siirtää näytteille Ouluun, rotuaarin kävelykadulle 1989. Suomen valtion johto vaati UKK-monumentin pikaista siirtoa pois Oulusta ja lehdistöltä piiloon, kun selvisi, että Neuvostoliiton presidentti Mihail Gorbatshov vierailee kaupungissa. Teos tuhoutui hätäisten kuljettajien käsiin. Taiteilijan kokeman iskun viimeisteli raastuvanoikeus epäämällä taiteilijalta mahdollisuuden saada asianmukaisesti vakuutetusta

teoksestaan korvauksia. Tappiomielialaan taiteilija ei kuitenkaan vaipunut, vaan aloitti uuden, nyt entistäkin jättiläisemmän monumentin valmistelun. Kymmenien tonnien patsaan aiheeksi tuli nyt lapsuusvuosien ihastus säveltäjämestari Sibelius. Taiteilija ahersi mykistävän teoksensa kimpussa seitsemän raskasta vuotta. Teos ei kuitenkaan näyttänyt saavan lopullista muotoaan, vaan uusia vaikeuksia ilmaantui jatkuvasti.

Syksyllä 1996 taiteilija alkoi henkisesti irrottautua painajaiseksi muodostuneesta teoksestaan. Hän päätti viettää seuraavan kesän lomaa. Kun taiteilija keväällä 1997 hakeutui ankarien vatsavaivojensa vuoksi tutkimuksiin, hän jo valmis jättämään teoksensa keskeneräiseksi. ”Mikään taideteos ei voi olla valmis, aina siinä olisi jotain korjattavaa, pitää vain osata päättää: nyt se on siinä”. Jättimäinen patsas jäi muistuttamaan saman vuoden elokuussa kuolleen Matias Keskisen tahdon lujudesta. Matias valokuvasi ja nauroi vielä kuolinvuoteellaan maatessaan, sen hän teki intohimosta ja onnesta saada tutkia maailmaa.

Veli Granö

Keskisen omakuvat ja laaja näyte veistostuotantoa esiteltiin retrospektiivisessä näyttelyssä Helsingissä, Muu-ry:n galleriassa 1990. Toinen merkittävä taiteellinen saavutus oli Porin taidemuseossa 1994 järjestetty keisariksikruunausperformanssi

"Matias Keskisen kuviteltu elämä" on esitetty Tampereen elokuvajuhlilla, Bio Illusionin ohjelmistossa Helsingissä, muutamilla kansainvälisillä festivaaleilla ja YLE TV2:ssa.